

Radek není Boris

Je únosné, aby politik byl současně novinářem, tak jak jím zamýšlí být **RADEK JOHN?** Odpověď není tak jednoznačná, tedy záporná, jak se může na první pohled zdát a jak téměř unisono zaznívá v českých médiích. Na pomoc si vezmeme žurnalistiku s nejstarší tradicí, totiž britskou.

ANASTÁZIE HARRIS
JOSEF CHUCHMA

Padesátiletý britský novinář Edward Lucas, editor týdeníku Economist, je znalec zejména Ruska, česky mu vyšla kniha Nová studená válka. Poměry ve východní Evropě dobře zná. Když se jej spoluautorka tohoto textu zeptala na téma, které leží v jádru „kauzy John“, Lucas odpověděl: „Politik, jedno, jde-li o primátora, poslance nebo ministra, je placen veřejností a veřejnost má právo očekávat, že se plně, nebo téměř plně, bude věnovat práci. A novinář by měl hlavně pracovat pro čtenáře, a ne prosazovat politické cíle. Boris Johnson zvládá být novinářem i politikem. Ale u něj každý ví, za čím stojí. A je dostatečně kvalitní publicista, aby nepůsobil nejasně. Boris připouští, že jeho sloupek pro The Daily Telegraph mu zabere sotva hodinu. Ale to je výsostně neobvyklý případ. Radku, ty nejsi Boris.“

Lucasova elegantní odpověď však autorku neuspokojila. Co kdybychom místo intenzivního otloukání Radka Johna pro jednou řekli: „Radku, buď větší než Boris. Buď náš Winston!“

Kde ostré hranice neexistují

Nejprve však, kdo je Boris Johnson. Narodil se v roce 1964. Je členem britské Konzervativní strany. V letech 2001 až 2008 byl členem dolní komory a ministrem ve stínové vládě. V letech 1999 až 2005 šéfoval časopisu The Spectator. V květnu 2008 byl za Konzervativní stranu zvolen londýnským starostou, letos byl znovuzvolen. Už z těchto dat lze snadno vyčíst, že členství v dolní komoře a šéfování týdeníku se u Johnsona několik let překrývaly. Politicko-kulturní The Spectator je však časopis dlouhé konzervativní tradice, založený roku 1828, a Johnson není první případ, kdy práce v tomto týdeníku byla buď mstčením k politické dráze, nebo paralelní aktivitou k ní. V současnosti se to má s Borisem Johnsonem tak, že publikuje pravidelný sloupek v listu Daily Telegraph. Rozruch rozjívěný primátor způsobil především prohlášením, že jeho honorář z deníku je pouhý „zob“ (chicken feed), přičemž tento

Bývalo.

Radek John v roce 1985, tehdy byl skutečně novinářem a spisovatelem.
Foto: ČTK – Karel Kouba

„zob“ činí čtvrt milionu liber ročně, což je částka pro většinu Angličanů nejen reálně nedostupná, nýbrž vlastně i nepředstavitelná. Johnson tedy raději z onoho čtvrtmilionu posílá pětinu na charitu.

Nicméně Boris Johnson svou žurnalistickou práci neporušuje žádné britské pravidlo nebo vyhlášku. Ty, již ho napadají, že přece nemůže vykonávat obě práce se stejným nasazením (je nařčen, že vydělává svůj čtvrtmilion v době, kdy by měl sloužit veřejnosti), odbývá konstatováním, že sloupek sfoukne během nedělního dopoledne. Ti, kdo ho znají, mu to věří. A ti, kdo mu nemůžou přijít na jméno, by ho dávno potopili, kdyby svou novinovou platformu využíval nekorektním způsobem.

V Británii neexistuje pravidlo nebo zákon stanovující, že člen parlamentu by neměl mít jiný příjem než parlamentní plat (odlišná je situace ministrů, kteří mohou být zároveň poslanci, ale druhý, poslanecký plat mají v průběhu vykonávání ministerské funkce pozastaven). Po několik století, až do roku 1911, člen parlamentu nepobíral nic. A zavedení platu se ukázalo jako nesmírně kontroverzní, oponenti argumentovali tím, že člen parlamentu bude společnosti užitečnější, pokud nebude profesionální politik a pokud bude mít zkušenosti a znalosti z jiného oboru. Takzvaní profesionální politici

John roky nic investigativního nenapsal a nenatočil, nicméně se o něm hovoří jako o vynikajícím publicistovi.

a jejich nedostatek kontaktu se širším světem jsou v Anglii zdrojem setrvalého, ba rostoucího napětí. Právě poslanci, kteří přicházejí z jiných profesí a přináší zkušenost z nepolitické sféry (tedy pokud nejsou právníky), jsou vnímáni jako přínos. Poslanec britského parlamentu však nesmí zároveň být státním úředníkem, členem armády, policie, soudcem nebo členem kvazi-autonomních nevládních organizací, na které vláda přenáší některé výkony (v Británii jsou označovány jako quangos, například organizace spravující lesy či vodu). Poslanec pro práci v médiích nepotřebuje výslovný souhlas, ale jeho příjmy musí být registrovány. Výjimku tvoří sportovní komentátoři, jejichž práce je považována za natolik vzdálenou parlamentním debatám, že ji tudíž nemusí vykazovat vůbec.

„Vyhlášky a zákony pokrývají jen část problému. Výsoká mravní úroveň společnosti se odvíjí od přesvědčení,

filozofie a disciplinovanosti jednotlivců,“ píše se v ujednání takzvaného Nolanova výboru, který zasedl v roce 1994 za účelem upevnění morálních zásad členů britského parlamentu. Michael Noel ve své zprávě dodává: „Tato země (Velká Británie) se těší reputaci veřejných institucí proslulých poctivostí a bezúhonností. (...) Všichni odpovědní jednotlivci včetně politiků a novinářů mají povinnost pokračovat v této tradici a neohrožovat ji krátkodobými výhodami.“ Pro Čechy to může znít jako slova z grálu zapomenutých rytířů. Ale kupodivu to – někdy samozřejmě velmi nedokonale a s časovými skandálky a skandály – funguje.

Dvojitý tvůrce dějin

Všichni vědí, kdo byl Winston Churchill. Ale kdo si pamatuje, že největší příjmy měl z novinových článků a z knih (často pramenících z těchto článků)? Že Nobelovu cenu nedostal za své politické, nýbrž za literární snažení? Že jeho nejslavnější projevy jsou výsledkem denního a často deníkářského stylistického snažení? Nejslavnější britský politik totiž byl často zároveň vlivným žurnalistou. Ředitel Churchillova archivu Allen Packwood poznamenává, že Winston rád říkal, že je více mužem činu než slova. „Ve skutečnosti však byl obojím, což mu fantasticky posloužilo v jeho politické kariéře; byl vůd-

Umí to na obě strany.

Londýnský starosta Boris Johnson hovoří pro BBC. V neděli pak týž Johnson usedne a píše pro Daily Telegraph.

Foto: Profimedia.cz

Vše to zvládl.

Sir Winston Leonard Spencer-Churchill (1874–1965): politik, spisovatel (nositel Nobelovy ceny za literaturu pro rok 1953), historik, žurnalista.

Foto: Profimedia.cz

cem a účastníkem událostí, ale zároveň jejich předním komentátorem a kronikářem. Události vytvářel tím, že o nich psal a přitom si dal práci, aby nechyběl v titulcích,“ dodává Packwood.

Vždy jel na sebe

Mezi aktivitami Borise Johnsona, neřku-li Winstona Churchilla a Radka Johna se však nacházejí podstatné rozdíly. Průnik politiky a žurnalistiky není a priori neetický, ale ďábel tkví v detailech, i když detaily nejsou v Johnsonově případě asi to správné slovo. Je totiž něco jiného být sloupkařem nebo šéfredaktorem týdeníku, který se otevřeně hlásí k hodnotám zavedené politické strany, jejímž jsem členem (viz Johnson), a něco jiného „vyhrožovat“ investigativními texty nebo pořady, v nichž budu odhalovat nepravosti svých politických soupeřů, přičemž u Johna navíc není jasné, kdo, kdy a proč tím politickým soupeřem je a kdo, kdy a proč jím není.

Když se publicista Radek John stal lidrem Věci veřejných, zklamala autorka tohoto textu britské kolegy příznáním, že přestouže s Johnem spolupracovala celé roky ve dvou redakcích, nemůže říct, že ho zná. Zdá se být tehdy korektní a příjemně nezasažený svým vlastním kultem, ale do dneš nešťší, co v něm je.

► Pokračování na straně 34

Rovněž autor tohoto textu vedle Johna před dvaceti a více lety pracoval (v týdeníku Mladý svět). Slova o korektnosti může podepsat, ale zároveň dodává, že John byl sólista, který práci v redakci věnoval nejmenší možnou míru času a jel si po svých zájmových drahách. Dvojkolejnost v něm sídlila už tehdy: jednou linií byl reportér, v druhé spisovatel a scenárista, přičemž materiál ke svým nejlepším nežurnalistickým počínům (kniha Memento, film Proč?) nabral při novinářské práci. Tato dvojkolejnost však byla organická a její synergie založila Johnův věhlas a kredit. A Radek žije z této své kapitoly dodnes.

Aby se o člověku mohlo říkat, že je novinář nebo spisovatel, měl by tuto činnost vykonávat soustavně; není to přece visačka, kterou jde nosit navzdory za pár let zásluh před bůhvíkolika lety. To ostatně platí o řadě dalších profesí. Fakticky vzato: Johnovy nejlepší textové reportáže vznikly v osmdesátých a možná počátkem devadesátých let. Skutečně autorskou knihu naposledy vydal v roce 1990 (soubor reportáží Jak jsem viděl Ameriku), románový debut Džinový svět je z roku 1980, dokumentární román Memento z roku 1986; John je ročník 1954. Na TV Nova se v pořadu Na vlastní oči postupně stával karikaturou sebe sama, při moderování třeštil oči a dramaticky zvyšoval hlas v nepřímé úměře k podílu, který na tom pořadu reálně měl, jak nyní prozradilo několik spolupracovníků z jeho tehdejšího týmu.

Radek John tedy nic investigativního dlouhé roky nenapsal a nenatočil, nicméně se samozřejmě o něm hovoří jako o vynikajícím publicistovi, a jako takový sehnal práci a Johnův nový zaměstnavatel se ohání právě touto jeho visačkou. Ve skutečnosti Radek John pouze budí zdání – jak v politice (že vyháňá kmotry a politické dinosaury), tak v médiích. Po pravdě řečeno, bylo by to nevidané profesní zmrtvýchvstání, téměř na hranici zázraku, kdyby se ještě někdy vypjal ke kvalitním investigativním počínům – a aby se mu to podařilo, je nezbytnou podmínkou jeho odchod z politiky a určitá karanténa; teprve po ní by pozvolna, postupně možná mohl získat kredit, který by dovolil kritičtější části veřejnosti uvěřit, že píše nebo točí bez politického kalkulu.

Jeden případ kdysi vysoce postaveného politika, který působí již dlouhodobě v médiích, existuje: Martin Fendrych. Pohyboval se v disidentských kruzích, pracoval manuálně, po převratu se stal nejprve mluvčím a pak náměstkem ministra vnitra, angažoval se ve straně ODA. S aktivní politikou v roce 1997 skončil a nastoupil jako komentátor do týdeníku Respekt, který i krátce vedl, pak přešel do Týdnu, kde je dosud, a v posledních dnech byl hlasitým a veřejným odpůrcem toho, aby Radek John ovlivňoval práci v tomto časopise. Zejména v počátečních Fendrychových komentářských

letech si u jeho názorů na činnost vnitřní a policie bylo nemožné odmyslet, že s fungováním těchto struktur je nadměru obeznámen a že píše chťe nechťe jako ten, kdo tam byl a už není.

Čistému vše čistě

Zejména ženská a v Anglii žijící část příležitostné autorské dvojice, která složila tenhle text, se však domnívá, že česká žurnalistika, a zejména její syndikát, který se nyní staví do role etického arbitra a je ostře proti tomu, aby Radek John působil v médiích a v politice současně, by měly svoji pozornost setrvalé napřít jinam. Je totiž John velký problém české žurnalistiky? Nikoliv. Radek John je epizoda, tragikomický příběh jednoho člověka, který úplně neví, co vlastně chce, tedy kromě dobrých peněz.

Například Vladimír Mlynář „čistě“ odešel nejprve ze světa tištěných médií do politiky, z politiky pak do byznysu. A teď jménem svého zaměstnavatele – mocné firmy PPF – příležitostně kontaktuje některé prominentní novináře a láká je na atraktivní cesty placené PPF. Nic od nich za to nechce – jenom to, aby měli tu „správnou optiku“ při hodnocení světa. Autorka osobně zná ekonomického komentátora, který takovou nabídku odmítl. Učinili tak ale všichni, které PPF – a to je prosím jen příklad, tahle firma to neprojektuje jako jediná – takto oslovila? Tohle by rozhodně zajímalo anglické žurnalistické kolegy, a nejen ty v syndikátu.

Ostatně v ironickém, ale v jádru vážném textu se v zásadě o tomtéž rozepsal ve středních Lidových novinách, v rubrice Poslední slovo, scenárista a bývalý redaktor Reflexu Tomáš Baldýnský. „... nemůžeme předstírat, že naše branže je na Johna až moc dobrá, že svými špinavými nohama šlape po nějaké posvátné půdě. Není posvátná. A potřebuje zamést úplně stejně jako všechny podlahy v téhle zemi,“ končí svůj text Baldýnský, když v předešlých odstavcích mimo jiné napsal: „Obavy, zda jeho (Johnův) poslanecký mandát a novinářská etika nebudou ve vzájemné kolizi, jsou naprosto nepochopitelné – vynášení tajných informací ze Sněmovny přímo do rukou spřátelených novinářů bylo přece normou dlouho před Kubiceho zprávou, tak proč z toho dělat problém. V případě Johnových reportáží by alespoň bylo čtenářům jasné, odkud vítr fouká...“

Dodejme, že soustavná mediální kritika v současných českých mainstreamových médiích neexistuje, a to ani ve veřejnoprávních. Do deníkových novin se nejprve cudně dostávala, pak z nich stejně cudně někdy po roce 2000 vycouvala – hlavním argumentem bylo, že je nekollegiální. Čeští novináři sice nezapomínají upozorňovat, že určité profese, například lékaři, často drží pospolu a odmítají kriticky posuzovat práci svých kolegů, jenže sami se nechovají jinak.

Autorka je publicistka, žije v Británii josef.chuchma@mfdnes.cz

Být v souladu s vlastní tradicí

Tao ekonomie aneb **POLITIKA DOBRA A ZLA**. Úvaha nad tím, komu a proč v současné situaci naslouchat a proč nás zůstává inspirativní T. G. Masaryk.

ROBERT FILGAS

Podle Platona prý nezávládně v obcích pořádek a mír, dokud nebudou vládnout filozofové. Aristoteles byl „realističtější“, vymezil tři přirozené formy vlády a jejich antipody (patologie). A netrdil, že některá z oněch přirozených forem vlády je absolutně správná.

V současnosti existují dva hlavní ekonomické směry: neoliberalismus a neokeynesiansství. Neoliberalismus je ideologií volného trhu, neokeynesiansství je ideologií vázaného trhu. Podle neokeynesiansství tržní hodnotu vytváří práce a zboží, podle neoliberalismu, respektive monetarismu tržní hodnotu vytvářejí peníze. Podle mého názoru platí obojí, avšak s tím, že práce a zboží jsou hodnotou primární a peníze hodnotou sekundární. Tržní hodnotu jistě vytvářejí peníze, nicméně bez práce by nebylo zboží a bez zboží by nebylo s čím obchodovat. Jednou z příčin současné ekonomické krize je, zdá se, ztráta povědomí o primárních ekonomických hodnotách, o tom, co je takřikající materiální nebo substanciální podmínkou tržní hodnoty, protože peníze samy nic fakticky nevyrobí.

Problémem není neoliberalismus jako takový, nýbrž jeho globální ekonomická hegemonie, která ruší bytostnou pluralitu a diverzitu. Jsou země přirozeně liberální, jsou země přirozeně konzervativní, jsou země přirozeně socialistické. Je to jako v případě Aristotelových přirozených forem vládnutí a jejich nepřirozených protikladů. To, co se hodí a funguje u jednoho národa, nemusí platit pro druhý. Záleží na kulturním kontextu a tradici. Ne pro všechny národy a země se hodí neoliberální laissez faire. Obzvláště patrné je to u středoevropských postkomunistických zemí (a zvláště u nás, v zemi s masarykovskou tradicí). Z totálního plánování přešly do totálního neplánování.

Jen podotýkám, že to, co Platon a Aristoteles nazývali termínem „demokracie“, odpovídá spíše lidové demokracii či ochlokracii než Masa-

rykově humanitní demokracii a liberální demokracii v pojetí filozofa K. R. Poppera. O monarchii a aristokracii dnes nemůže být řeč, ale o různých pojetích demokracie jistě ano. Chtít ve všech zemích světa realizovat stejné pojetí liberální demokracie je stejně nereálné, jako chtít všude realizovat neoliberální kapitalismus.

Kusy pravdy

Neomarxističtí revoltující kritické mají jistě kus pravdy, ale kus pravdy mají i levicoví kritické neokeynesiansťi. Pravdu má jak teorie „šokové doktríny“ (termín kanadské spisovatelky a aktivistky Naomi Kleinové), tak teorie „prodané či zaprodané revolty“ (viz nedávno český

vydaná kniha Heath & Potter: Kup si svou revoltu). Ale kus pravdy mají i jimi zatracovaní „tržní fundamentalisté“, neboť svoboda ekonomická a svoboda politická se opravdu vzájemně podmiňují. Kde se omezuje svoboda podnikání, tam se omezuje i svoboda jednání. Plánované hospodářství je skutečně cestou k nevolnictví, tedy k totalitarismu, jak to ve své slavné Cestě k nevolnictví popsali ekonom F. A. von Hayek. Ať už národně socialistickému či lidově demokratickému.

Neoliberální řešení by bylo skvělé, ale v ideálním světě s ideálními lidmi, respektive nadlidmi. Zde je podobnost s komunismem, který rovněž rýsuje jakousi ideální spo-

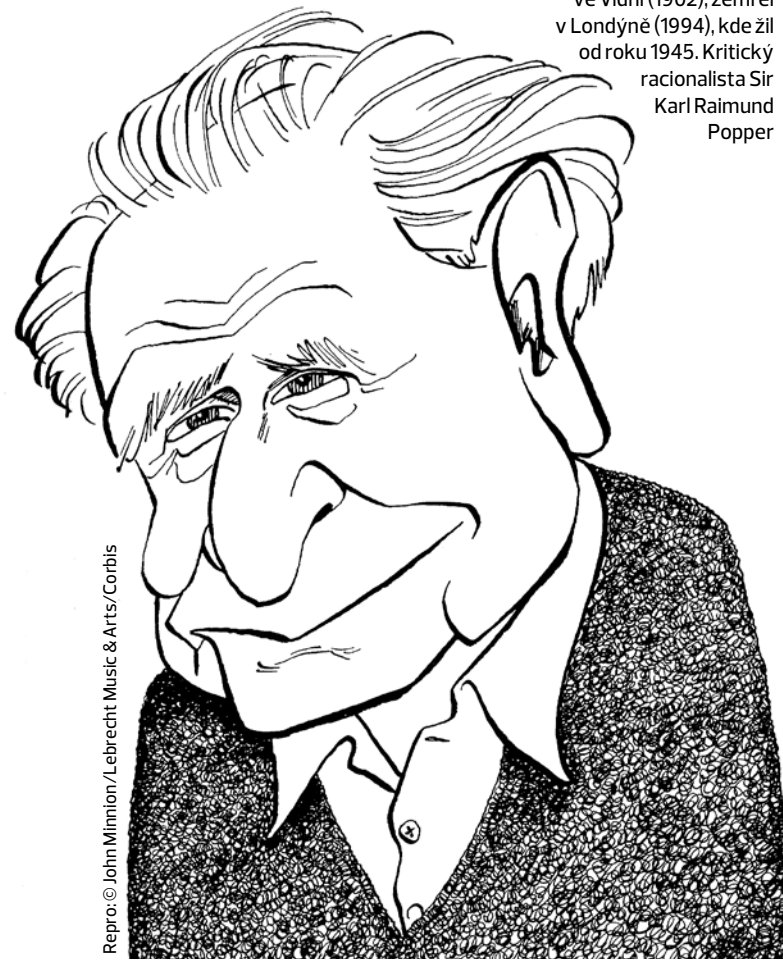
lečnost. Jako však neexistuje ideální kolektivistická společnost, není ani žádná ideální individualistická společnost. Lidé nejsou bozi ani polobozi, ale jenom lidé s chybami a slabostmi. Svobodný trh si s ekonomickou krizí sice poradí sám, ale tak, že dotyčné firmy a banky zkrachují a lidé přijdou o práci nebo o úspory. Co s nimi potom, to neoliberální kapitalismus neřeší. Lidé ale přece nejsou žádná a pouhá odpočítatelná položka. A vzhledem k tomu, že neoliberální kapitalismus je globální, tak nelze zavírat oči ani před „třetím světem“ a tvářit se, že se nás to netýká, anebo dělat, že to vůbec neexistuje.

Zde mají levicoví kontrakturní a neomarxističtí kritické zcela jistě pravdu (viz Slavoj Žižek), ačkoli jejich kritika je mnohdy povýtece emocionální a přemrštěná a jejich návrhy na řešení kontraproduktivní a nereálné (viz neokomunismus). Jejich kritika je vpravdě burcuje a rozhořčená, avšak mnohdy také černobílá a kýčovitá. Nicméně upozorňují na to, před čím neoliberálové strkají hlavu do písku a tváří se, jako by to nebylo.

Kudy jít

Takže všichni mají kus pravdy, avšak nikdo celou. A souhlasím s Popperem, že ji ani my lidé nikdy mít nebudeme; můžeme se k ní pouze přibližovat. O co teď jde především, je zachovat chladnou hlavu a vyhnout se extrémům a extrémismům, radikálním politickým a ekonomickým řešením. Rozčilení není program, říkal Masaryk. Jeho politický „realismus“, vybírající si to dobré jak ze socialismu, tak z liberalismu a konzervativismu, není od věci. A rovněž tak jeho otázka sociální. „Socialismus akceptuji, komunismus odmítám,“ říká Masaryk v Ideálech humanitních.

Tím bychom se měli inspirovat a řídit i my. Pozorně naslouchat kontrakturním kritikům, ukvapeně nezavrhovat neoliberalismus a jít cestou humanitní demokracie, občanské společnosti a sociálně tržní ekonomiky. Být v souladu s vlastní tradicí. *Autor je filozof*

Sir Popper. Narozen ve Vídni (1902), zemřel v Londýně (1994), kde žil od roku 1945. Kritický racionalista Sir Karl Raimund Popper

Tíseň, v níž kvetou růže

S herečkou **IVANOU UHLÍŘOVOU** o natáčení s Václavem Havlem, o obdržení divadelních cenách, o profesionalitě a hereckém sepětí v pražském Divadle Komedie, o hladových obdobích a nadějích.

ESTER GEROVÁ

Herečka Ivana Uhlířová má na jevišti vždy co říct. Obzvlášť uhrančivý výkon předvedla v inscenaci *Víra, láska, naděje* Divadla Komedie. Obdržela za něj Cenu Alfréda Radoka. Kritiky uznávané a diváky oblíbený pražský soubor však v červenci ukončil činnost. Ivana Uhlířová víru a naději neztrácí. Přípravuje s kamarády divadlo a dále točí.

Vadí vám, že se herecký soubor v Divadle Komedie zrušil?

Vím, že je to přirozený běh, a myslím si, že to nastalo v pravý čas. Vadí mi však, že to tady není nastavené jako v Německu, kde fungují i alternativní scény. Škoda, že se tu víc nepodporují i jiné proudy než kamenná divadla. Jsou tady soubory, které divadlo dělají po svém, ale pořád musí někde někoho prosit. Komedie byla úžasná v tom, že jiný pohled na divadlo dělala na regulérním místě, které mělo naprosto standardní zázemí vedle těch ostatních scén.

Vnímáte to tak, že se radním z pražského magistrátu nelíbila poetika divadla, a možná proto mu odmítli dát potřebné peníze?

To, co jste teď řekla, by byla krásná zpráva, že ti radní alespoň měli povědomí o tom, co Komedie hraje. Ale ti papalášci tam nikdy v životě neseděli. Byly pro ně v divadle rezervace, ale nikdy nepřišli.

Takže tvrdíte, že ani nevěděli, čemu ten požadovaný grant odmítli dát?

O tom jsem přesvědčená. Tahle sorta lidí chodí na nějaké muzikály, jezdí do těch svých satelitních městeček a doma mají pěknou vázičku...

Chtěli byste si založit divadlo jinde, kdyby to šlo?

Ono tak něco vzniká. Bude to těžké, ale cítím dobrý potenciál. Cítím to jak z toho prostoru, tak z lidí, co se tam potkali. Jsou to zase jiní lidé, ale s podobnou dramatikou, s podobným pohledem na věc. Na to se těším, bude to chtít nějaký čas a bude to práce z lásky, ale zatím o tom nechci více mluvit.

Bytost. Ivana Uhlířová v představení Agnes; jednalo se o adaptaci stejnojmenné prózy Petera Stamma (v Divadle Komedie režíroval Alexander Riemschneider).

Foto: Divadlo Komedie – Jan Dvořák

Jak jste vlastně v Komedii dostala angažmá?

Dělala jsem Vánoční pohádku ve Varech (*Městské divadlo Karlovy Vary – pozn. EG*). Tam byl takový kluk, Ivan Acher, dělal k té pohádce hudbu a korepetoval písničky. Ten mě doporučil Dušanu Pařízkovi. V Komedii tehdy zkoušeli Kvartet a hledali nějakou holku a já tenkrát přišla na zkoušku. Byl tam Roman Zach, Ivan Acher a Dušan Pařízek a mě to strašně naštvalo, protože jsem seděla naproti třem takovým chlápům, kteří měli neuvěřitelnou potěchu z toho, že tam budu čist perverzní text. A jak mě to štvalo, tak jsem působila velice sebejistě. A čím víc jsem se styděla, tak tím víc jsem si byla jakoby jistější. Bylo to dost komické a dlouho se mi neozvali, až na Olivera Twista zavolali. Hledali hlavního představitele.

A se souborem jste se dost szila...

Určitě. To je právě tak zvláštní, tam si mohl žít každý svým vlastním životem. Jak říkal Dušan Pařízek, byla to opravdu vzácná skupina sociopatů, kteří se navzájem neomezovali. Každý tam měl speciální potřeby, byl speciálně švihnutý, ale byla mezi námi taková obrovská zvláštní tolerance. Kdyby se potkali nějakí hygieničtí lidé zabalení v celofánových fóliích, tak by asi těžko mohlo něco takového vzniknout.

Jakou inscenaci jste měla nejraději? Utrpení knížete Sternenhocha.

Čím se role Helgy v této inscenaci vymykala?

Neuvěřitelná možnost té postavy. Ona je mrtvá a pohybuje se někde na takové zvláštní hladině. Je to emoční záležitost, taková pitoreskní...

A jaká jiná představení jste měla ráda?

Weissensteina, to bylo krásné představení. Byly tam ale i hry, které pro mě speciálně udělala Kamila Polívková, konkrétně inscenace *Víra, láska, naděje*. Alžběta (*hlavní postava inscenace – pozn. EG*) měla strašně vděčnou polohu, byla proti celému světu, to se dobře hraje. Je to syrová energie, která je mi blízká. Tam nebyl žádný efekt, žádný režijní tah. Bylo to prostě jen na mně, buď tu hodinu proseru, nebo ne. Buď to budu dělat opravdu, což stojí mnohdy veliké úsilí, nebo naopak. Každý má ze svého soukromého světa spoustu problémů, třeba se mu nechce nebo nemá sílu či něco řeší, ale tam to prostě muselo být. To chce hodně energie a hodně osobní síly, aby se to mohlo stát. A když se to stalo, tak mě na tom bavilo to, že to ti lidé ocenili. A ocenili to dokonce lidé, kteří by mohli říct, že to nebyl tak vysoce

Ve svém světě. Z inscenace Weissenstein; próza Johannese Urzidila adaptoval a v Komedii režíroval David Jařab. Na snímku Ivana Uhlířová ve společnosti Jiřího Černého a Stanislava Majera (žády).

estetický kus, na jaký byli v Komedii zvyklí. Najednou to bylo obyčejné divadlo. A mě bavilo, že se tohle představení přehoupl přes kritéria lidí, co by chtěli vidět právě ten vysoce estetizovaný kus.

Za roli Alžběty v inscenaci Víra, láska, naděje jste obdržela cenu Alfréda Radoka v kategorii ženský herecký výkon za rok 2010. Měla jste z ní radost?

Samozřejmě. Ale pro mě cena není meta. Totiž meta je to možná pro ty, kteří ta ocenění udělují. A pak ta velká zodpovědnost! Když přece musíte tu cenu neustále obhajovat. Radost, že se něco povede, a hned vzápětí studený pot, že potom musím ujít zase o kus dále, někam jinam. Při předávání jsem vyšla na jeviště a řekla: „Děkuji.“ Možná to bylo málo, ale já nevěděla, co na to říct.

A cenu Talent roku, kterou jste v „Radocích“ obdržela roku 2006, jste tenkrát vnímala jinak?

Vnímala jsem to dost absurdně: „Teď jste talent a my vás oceníme!“

Existuje talent a dá se nějakým způsobem měřit?

Talent existuje a není to nic neobvyklého. Protože to, jestli ho člověk rozvine, závisí na myšlení, na osobním charakteru každého člověka. Talent není nic výjimečného, ale výjimečná je odvaha jít tam, kam nás náš talent vede. Škoda, že tato krásná věta není moje. To již řekl někdo mnohem moudřejší.

Studovala jste herectví na Janáčkově konzervatoři v Ostravě. Po maturitě jste šla rovnou do angažmá. Většina herců studuje šest let. Proč jste odešla dříve do divadla?

Způsob, jak se herectví běžně vyučuje, pro mě nemá moc smysl. Na jevišti

mě zajímají jiné otázky a jiné obzory. A učitel s velkým U, to je posláni, a těch je málo. Ale já našťásti jednoho potkala – Josefa Janíka. Naučil mě uvidět, uslyšet a odpovědět.

Krátce po škole jste hrála dva a půl roku v Městském divadle v Karlových Varech. Jakou roli jste tam hrála nejraději?

Dostojevského Něžnou. Tu režíroval Vladimír Morávek.

Každý tam měl nějaké speciální potřeby, byl speciálně švihnutý, ale byla mezi námi taková obrovská zvláštní tolerance.

Spolupracovala jste s ním posléze ještě třikrát na Dostojevského dramatických. Jaký je pro vás režisér?

Naše spolupráce má formu „přetahování“. Já mám na to jiný názor, Vladimír má jiný. V polovině zkoušení odcházím, pohádáme se, stejně se potom k sobě vrátíme. Je to takový kolorit z dávných dob. Musím ho ocenit, protože i přesto, že jsme si nerozuměli a v jistých chvílích si odmítali vyjít vstříc, on byl statečný, že mě znovu obsadil. A takhle se to děje už hrozně dlouho, takže jsme taková zvláštní dvojice. Vážím si naší spolupráce.

Co jste dělala, když jste z vlastní vůle opustila Městské divadlo v Karlových Varech?

Asi tak tři týdny jsem se tak nějak poflakovala, potom jsem zahájila práci jako prodavačka v papírnictví. Tam jsem pak více dlužila, než jsem si vydělala, protože mám naprostou vášň pro pera, inkousty a papíry. Potom jsem práci v papírnictví opustila a živila se prodáváním na divadelním baru. Pracovala jsem i jako noční uklízečka v různých supermarketech. Poté jsem byla asi dva dny pokojkou. Pak jsem si řekla, že Karlových Varů je již dost, a odešla jsem do Prahy, kde jsem začala pracovat ve skladu.

Jak dlouho trvalo, než jste si našla práci v divadle?

Zhruba tři čtyři roky.

Bavila vás ta doba?

Byla divoká a hladová. Baví mě se za tím ohlížet, bylo to neveselé údobí.

Jak se vám posléze podařilo navázat na divadelní začátky ve Varech?

Všechny pro mě dosud nepodstatné věci byly najednou podstatné. Najednou tam byl stříhání. Člověk zdivočel, zhrubl a tak zvláštně se zevnitř vyplnil. Najednou se ze mě stal rušivý prvek, chtěla jsem věci dělat opravdu. A to lidem okolo, pro které je divadlo rutinou, přinášelo jakýsi kus nepohodlí. Cítila jsem, že jsem zestárla, ale jinak. Čechov to krásně píše v Rackovi, když přijde Nina ve čtvrtém dějství a Treplev jí řekne: „Zhubla jste, máte větší oči.“ To je dokonale popsáno.

Na Čechovův Višňový sad jsou narážky i v Havlově Odcházení. Měla jste možnost s bývalým prezidentem spolupracovat na filmové verzi jeho poslední divadelní hry. Jaké to bylo setkání?

Neuvěřitelné.

► Pokračování na straně 38

Ivana Uhlířová (32)

Narodila se v Rýmařově, vystudovala herectví na Janáčkově konzervatoři v Ostravě. Po maturitě odešla do angažmá v Karlových Varech, kde hrála dva roky. Posléze se několik let nevěnovala divadlu a pracovala jako prodavačka, pokojská i uklízečka. Po konkurzu do činoherního souboru Divadla Komedie zde získala angažmá. Osm let hrála v převážně většině inscenací. Hlavní roli měla například v představení Weissenstein, Utrpení knížete Sternenhocha a *Víra, láska, naděje*. Za roli Alžběty v poslední jmenované inscenaci obdržela Cenu Alfréda Radoka v kategorii ženský herecký výkon v roce 2010. Natočila několik filmů včetně Morávkovy *Nudy* v Brně, Havlova *Odcházení* a účinkuje v připravovaném třílíném televizním filmu o Janu Palachovi *Hoříci* keř režisérky Agnieszky Hollandové. Žije zdravě, chodí po žhavém uhlí a jezdí do Himálaje.

Foto: Divadlo Komedie – Kamila Polívková

Foto: Divadlo Komedie – Viktor Kronbauer

► Pokračování ze strany 37

Můžete to trochu rozvést?

Ta hlavní hodnota filmu ležela v samém průběhu natáčení. To bylo neuvěřitelné léto, jako od Vláčila. Léto s dlouhými závěsy v takové vile, kde se procházely osobnosti, jistý druh aristokracie. Vážila jsem si práce paní Chramostové, pana Stanislava Miloty, Abraháma, všech. A bylo to prostě v pravém slova smyslu odcházení, a to jsme si uvědomovali i my. Byl jsem byla z mladší generace, došlo mi, že to je výsostný čas a výsostné místo.

Uvědomila jste si to proto, že jste tušila, že to může být Havlův poslední tvůrčí počin?

Ne, bylo to hlavně proto, že si myslím, že ne nadarmo byl onen pán prezidentem. To byla opravdu velká osobnost. A když je tam jedna osobnost vedle druhé, tak se ti lidé k sobě i jinak chovají. Byla tam výborná atmosféra a myslím, že Václav Havel za svůj život udělal tolik věcí, že měl plné právo ten film natočit. A to i vzhledem k minulosti jeho rodiny, vzhledem k tomu, že mu bylo z politických důvodů odepřeno studovat na FAMU.

Jak se vám líbil výsledek spolupráce?

Jak říkal pan Krobot (Miroslav Kro-

Osudem zkoušená Alžběta.

Ivana Uhlířová – na snímku se Stanislavem Majerem – ve své asi doposud životní divadelní roli ve hře Ōdona von Horvátha Vira, láska, naděje (Divadlo Komedie, Praha).

bot – pozn. EG): „Bylo to noblesní a nebylo to ušmudlané.“

Jak byste popsala „odcházení“, co to bylo za pocit?

Byl to zvláštní druh vzácné tísně. Ale takové tísně, ve které kvetou růže.

Viděla jste se pak ještě někdy s Václavem Havlem?

My jsme se od toho natáčení stali velmi dobrými přáteli a chodili jsme spolu docela často na oběd. A měla jsem tu čest, že mi vždycky zavolali z kanceláře, jestli bych nešla tam nebo onam na koncert. A tak jsme se s Václavem potkávali na různých kulturních akcích a já jsem ho mohla doprovázet a neměli jsme vůbec vztah, jako že pan Havel, bývalý prezident, se se mnou sešel, ale myslím si, že jsme byli takoví dva kámoši. Opravdu přátelé.

Takže vás i něco naučil?

Ano, určitě, ale co mě naučil, to si nechám pro sebe.

Autorka je volná novinářka; ester.gerova@volny.cz

Klidná plavba Ratzingerů

Ne každému se poštěstí být bratrem papeže. Z minimálně 265 potenciálních sourozenců papežů dle uznané posloupnosti římskokatolické církve mohl autentickou výpověď dnešnímu světu předat právě bratr prozatím posledního náměstka Ježíše Krista, Georg Ratzinger. Vzpomínky tohoto kněze a sbormistra zaznamenal Michael Hesemann a ten rozhovor nazval věru věcně – **MŮJ BRATR PAPEŽ**.

MILENA M. MAREŠOVÁ

Ikdyž v úvodu publikace podotýká vystudovaný historik a profesí žurnalista Michael Hesemann (nar. 1964), že „myšlenka napsat tuto knihu se zrodila na jednom velmi neobvyklém místě“, pravda je, že vznikla na místě vzhledem k tématu nejlogičtější, totiž „v poutním kostele v Absamu, nedaleko Innsbrucku v Tyrolsku“. Ale berme úvodní slovo především jako entré k tomu, abychom se dozvěděli, že 13. července 1885 byli v absamském kostele oddáni Maria-Tauber Peintnerová a pekař Isidor Rieger, ale především, že jejich dcera Maria o třicet pět let později odpověděla na inzerát tohoto znění: „Státní úředník na střední úrovni, svobodný, katolík, 43 let, s bezúhonnou minulostí, z venkova, by se rád oženil s dobrou katoličkou, která je čistotná, umí dobře vařit a umí i všechny domácí práce, je zběhlá v šití a má vlastní nábytek.“

Zajištěná a dobrá kuchařka Maria řekla „před Bohem“ své ano četníkovi Josephu Ratzingerovi po čtyřměsíční známosti, 9. listopadu 1920 v Pleiskirchenu u Altöttingu. Po třinácti měsících stvrdilo funkčnost svazku narození dcery Marie, 15. ledna 1924 následovalo narození syna Georga a 16. dubna 1927 se rodina rozrostla o syna Josepha, dnešního papeže Benedikta XVI.

Kdo by dokázal oponovat?

Už z prvních slov a vzpomínek se rýsuje obzor této knihy – pozitivní, konzervativní, bezproblémový. Například o Georgově a Josephově sestře Marii se dozvíme, že získala jistě vzdělání, starala se o rodiče, po jejich smrti hospodařila v kněžské domácnosti mladšího z bratrů a roku 1991 neočekávaně zemřela. Měla-li kdy jaký názor, pocit, dokonce tužbu, řečeno není. Obraz rodiny, dětí, jejich vzdělání, ambic a představ, jako by plynul – nikde překážka ani zádrhel. Otec se kvůli službě u četnictva často s rodinou stěhoval, ale Bavorsko je přívětivou zemí těm, kteří jsou oddáni poctivé službě, a tak se rodina měla vždy a všude dobře, držela při sobě a přes její obzor jako by nepřešel mráček. Léta nacionálního socialismu, války ani vlivy ideologické, posuny životního stylu – nic z toho,

Bratr. Georg Ratzinger představuje 11. září 2011 v jihoněmeckém Regensburgu knihu Mein Bruder, der Papst. Foto: Profimedia.cz

zdá se, rodinu podstatně nezasáhlo, protože vytrvala v upřímné víře a souměřitelnosti.

Objeví se tu věrohodně a ovšem pozoruhodně vysvětlení: „Už v roce 1938 nás seminář přihlásil do Hilerjugend. (...) Tak zněl zákon a my jsme se mu museli podrobit; kdyby se zákona neuposlechlo, hrozilo semináři, že bude uzavřen.“ Jednoduchý lék na všechno je všimnout si svého, drobného, konkrétního. Kdo s běžnou, nehrdinskou

naturou a se zkušeností s totalitním systémem by dokázal oponovat?

Oba bratři, Georg i Joseph, dospěli ke kněžskému svěcení. Mladšímu z nich jako by se automaticky otevřely dveře ke kariéru postupu. Byl nadaný, „Mozart teologie“, a v jeho okolí byl vždy někdo, kdo to dokázal rozpoznat a ocenit. To je zřejmé z názvů kapitol, v nichž se Georg soustředí právě na život svého mladšího a úspěšnějšího bratra: Profesorem – Kar-

dínalem – Papežem... Zdá se to snadné, bez závad a zaváhání; jedna vlna, po níž je možné, s oporou modlitby a v důvěře ve správný řád věci vezdejších, oddané vystoupat k pozemským vrcholům.

Parametry téměř nezemské

Osobnost Josepha Ratzingera jeho bratr nijak nedefinuje. Jeho pracovní den je přehledný: modlitba – práce – odpočinek. Georg vzpomíná na Josepha dětskou přichylnost k plyšovým medvídkům, od níž zaklene paralelu k legendě o svatém Korbinianovi a medvědu jemu sloužícímu. Služba – břemeno – odměna, to je další jednoduchá úměra. Pamatováno je na dobré vklady: upřímnou zbožnost rodičů, četbu a pragmatické soužití s tím, co nelze ovlivnit: „Otec si říkal, že do strany v žádném případě nevstoupí, ale aby naši rodinu nevystavoval příliš velkému nebezpečí, poradil mamince, aby vstoupila do ženské organizace nacistické strany. Tu tam vedla paní A., paní velice zbožná... O Hitlerovi se tam nemluvalo; ženy si tam vyměňovaly recepty na vaření, povídky si o svých zahrádkách a občas se i společně modlily růženec.“

Víru úspěšného bratra koloruje Hesemann v téměř nezemských parametrech: „Kdo ho někdy spatřil v mešním rouchu v řadě ostatních kardinálů, zpozoroval nevinnost v jeho takřka dětských rysech, navivní zbožnost jeho nábožně složených dürerovských rukou.“

Georg Ratzinger v rozhovoru s Michaellem Hesemannem nerozevře dveře třinácté komnaty ani své, ani žádné jiné. Na krizi se odpovídá smutkem, případně vírou, naději a láskou. Z fotografií hledí ten slavnější s poněkud zarputilým výrazem, zřejmě bez jakéhokoli smyslu pro humor. Jak jinak, leží na něm odpovědnost, tíha úřadu i pravověří. Podle Georga plní Joseph oddaně všechny úkoly, které přišly a přijít ještě mají. Pokud by bylo možné soudit o budoucnosti katolické církve z podání staršího bratra současného papeže, pak se ona loď stabilně ubírá k dávno určenému cíli. Zdá se to téměř idylické, pohádkové vyprávění. Říká se, „jaký papež, taková církev“. V tom případě se naprosto není čeho obávat.

Autorka je literární publicistka a kritička

Vazba některých knih nevydrží ani několik let. Svazky se rozpadají pod rukama, ačkoliv jejich **OBSAH NENÍ NA JEDNO POUŽITÍ**.

Zpřelámané hřbety

Úklid knihovny člověka donutí vzít do ruky i svazky, na které roky nesáhl. Taková probírka se pochopitelně neobejde bez toho, aby občas nějakou z těch knih neotevřel a neprolistoval. A nezjistil, s různě černým svědomím, co všechno nepřečetl a téměř jistě již nikdy nepřečte. A přesto se stane, že když takový nedotčený svazek člověk otevře, ten se mu rozpadne pod rukama. Protože nakladatel použil lepenou vazbu a spokojil se s nekvalitním provedením, s použitím lepidel, která časem křehnou, ztrácejí schopnost udržet vazbu – zejména brožovanou – pospolu. V tomhle vynikalo dnes už fakticky nepůsobící olomoucké nakladatelství Votobia. V devadesátých letech chrlilo knihu za knihou, často v polygrafické kvalitě naprosto zoufalé. Přitom ve svém edičním plánu nemávalo vůbec špatné tituly.

Jeden z nyní poprvé otevřených paperbacků vyprodukovaných v 90. letech olomouckým nakladatelstvím Votobia – po prvním otevření hřbet pukl.

Příkladem knihy, kterou jsem z produkce Votobie naopak četl, byla jedna ze základních prací literární teorie, svazek Reného Welleka a Austina Warrena nazvaný Literární teorie. Když jsem jej teď uchopil, vypadávaly z něho jednotlivé listy. Kniha se mi už tehdy (publikována byla roku 1996) rozpadala přímo pod rukama. Z principu přitom jde o práci, k níž se čtenář vrací a ve veřejných knihovnách je ze studijních důvodů v permanentním oběhu. Brožovaný svazek o 555 stranách Votobia technologicky pohřbila zaživa a dosud jej znovu nikdo nevydal. I proto se olomoucká firma do polistopadové nakladatelské historie zapsala velmi rozporuplně. Naději na důstojnější přežití polygraficky zmrzných obsahových edičních počinů nejen votobijských je elektronicizace – ovšem po vyřešení všech náležitostí autor-skoprávních, které by takovým reedicím určeným do čteček muselo předcházet.

ZÁLOŽKA
JOSEFA CHUCHMY

Poezie

Tomáš Belko
(1965)

Primárně není básníkem, jenž by publikoval sbírku za sbírkou. Zato publikuje desku za deskou, píseň za písní. Pražský rodák, povoláním kreativní reditel agentury Ogilvy & Mather, je ve zbylém čase hudebníkem skupiny Sto zvířat – a jejím dvorním textařem. Ale píše i pro jiné. Soubor jeho písňových textů vydalo pod názvem **Nikdy nic nebylo** pražské nakladatelství Filip Tomáš Akropolis. Edičně pečlivě připravená kniha (práce Jana Sulce) obsahuje i fotografické pásmo, životopisné výroky autora, bibliografii jeho textů i jejich rejstřík.

Ryba

*řídil svůj taxík v půl čtvrtý ráno
pomalu jezdil ulicema
už byla zima, tak přivřel okno
stopla ho velká bílá ryba*

*mluvili spolu o všem možným
řek jí, že chodil na ryby
že ale neví nikdy, jak na ně
že se mu město nelíbí*

*veliká bílá ryba má dlouhý
rudý nehty
snad umí třeš libat
pod vodou, blízko u dna*

*odvezl ji skoro přes půl města
vystoupit chtěla u řeky
kolotoč světla v jejím oku
pár lesklejch šupin, doteky*

Prach

*stín stíny stíná
a do sklenky vína
sed prach*

*na šňůry prádla
tma šňůry už padla
a prach*

*málokdo vnímá
že má před očima
jen prach*

*noc houpá zvonem
a tón stoupá v tónech
jak prach
na kříži mříží
tma zvířená víří
ten prach*

*v písni se říká
jádu dál sny a nikam
jme prach
jen prach*

Jeremy Orlebar

Kniha o televizi

Z loňského vydání je přeložena tato práce, která vychází především ze zkušenosti britské televizní tvorby. Na první pohled by se mohlo zdát, že jde o knihu určenou výhradně studentům FAMU a mediálních či vizuálních studií, neboť Orlebar systematicky probírá jednotlivé složky výrobního i tvůrčího procesu. Vzhledem k tomu, jaký prostor zaujímá televize v životě současného člověka, může být tato publikace k užítku daleko početnějšímu publiku – tedy má-li divák zájem porozumět, jak je strukturováno to, co jej informuje, baví, poučuje, nudi či rozčiluje. Autor přitom bere v potaz překotný technologický vývoj (umožňující například tzv. občanský žurnalismus), který proměňuje řeč a také funkce televize.

Přeložila Helena Bendová, editor a autor předmluvy Zdeněk Holý. Nakladatelství Akademie múzických umění v Praze, Praha 2012, 228 stran, doporučená cena 499 korun.

Nicholas Mirzoeff

Úvod do vizuální kultury

Tato publikace tematicky a určením úzce souvisí s výše uvedenou knihou o televizi. Práce z roku 1999 má ovšem filozofičtější záběr, autor analyzuje například některé konkrétní fotografie, za výmluvné téma vizualizace světa si bere smrt princezny Diany. Nicméně internet je zde přítomen ještě ve své první fázi, kdy nebyl tak prorostlý lidskou existencí, jako je již teď.

Přeložily Petra Hanáková a Kateřina Svatoňová. Academia, Praha 2012, 320 stran, doporučená cena 395 korun.

Časopis

Paměť a dějiny 03/2012

Nové číslo otevírá stat Václava Vebera k padesátému výročí kubánské raketové krize, doplněná o text Pavla Žáčka o vzniku československé rezidentury na Kubě. Dvojmateriál pojednává o obžalobě, již v znesl spisovatel Petr Placák vůči členům StB, kteří jej v roce 1989 zmlátili za Prahou. Sovětskému pobytu vojáka, spolupracovníka NKVD, rozvědčíka i soudce

Karla Vaše (1916) se věnuje Adam Hradílek.

Vydává Ústav pro studium totalitních režimů, Praha, 140 stran, náklad 1500 výtisků, doporučená cena 75 korun